

Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeğinin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması

H. Andaç DEMİRTAŞ-MADRAN¹

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeğinin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirliğinin incelenmesidir. **Yöntem:** Ölçeğin Türkçeye çeviri ve geri çeviri çalışmaları yapılmış, ardından ölçek 340 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla, aynı zamanda, katılımcılardan Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin Türkçe formunu doldurmaları istenmiştir. **Bulgular:** Faktör analizi sonuçları, ölçeğin Türkçe formunun özgün formla büyük oranda örtüştüğünü ve olumlu kadınsılık, olumlu erkeksilik, kadınsılık-erkeksilik, olumsuz erkeksilik, olumsuz kadınsılık-sözel, olumsuz kadınsılık-ilişkisel olmak üzere altı faktör içerdiğini göstermektedir. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve test-tekrar test güvenilirliği belirlenmiştir. Madde toplam korelasyonları ve madde çıkarılınca alfa değerleri hesaplanmıştır. Ölçeğin ölçüt geçerliliği de araştırılmış ve Bem Cinsiyet Rolü Ölçeği kullanılmış iki ölçeğin alt ölçekleri arasında, beklenen yönde anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin ölçüt geçerliliği ve toplam puanla alt ölçeklerden elde edilen puanlar açısından herhangi bir cinsiyet farklılığı olup olmadığı araştırılmıştır. **Sonuç:** Araştırmanın bulguları, GKYÖ'nün Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir yapısının olduğunu ortaya koymuştur. (*Anadolu Psikiyatri Derg 2016; 17(Ek.1):60-68*)

Anahtar sözcükler: Toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolleri, Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeği, androjenlik, olumlu androjenlik, geçerlilik, güvenilirlik

Reliability and validity studies of Turkish version of Extended Personal Attributes Questionnaire

ABSTRACT

Objective: The aim of the present study was to develop and assess validity and reliability of the Turkish Version of Extended Personal Attributes Questionnaire. **Methods:** A Turkish version of the questionnaire was translated from English by a bilingual person, and then independently translated back to English items by another bilingual individual. The sample consisted of 340 university students from different universities in Ankara, Turkey. In order to determine criterion validity of the scale, its correlation with the Turkish Version of Bem Sex Role Inventory was examined. **Results:** For determining the reliability of the scale, internal consistency and test-retest methods were used. Criterion validity of the scale and sex differences were examined. **Conclusions:** This study supports the six-factor model of the Turkish Version of Extended Personal Attributes Questionnaire indicated by the original study. (*Anatolian Journal of Psychiatry 2016; 17(Suppl.1):60-68*)

Keywords: gender, sex roles, Extended Personal Attributes Questionnaire, androgyny, positive androgyny, validity, reliability

¹ Doç. Dr., Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi, Ankara

Correspondence address / Yazışma adresi:

Doç. Dr. H. Andaç DEMİRTAŞ-MADRAN, Başkent Üniversitesi Bağlıca Kampusu, Etimesgut/Ankara, Türkiye

E-mail: andac@baskent.edu.tr

Geliş tarihi: 27.07.2015, **Kabul tarihi:** 08.10.2015, **doi:** 10.5455/apd.197511

GİRİŞ

Cinsiyet, önyargı ve ayrımcılık çalışmalarında en önde gelen konu başlıklarından biridir. Kadınlarla erkeklerin biyolojik olarak farklı olmaları nedeniyle farklı kişilik özelliklerine ve farklı becerilere sahip oldukları yönündeki yaygın inanç, evrensel yaygınlığa sahip kalıpyargıları da beraberinde getirmektedir.

Geleneksel olarak, yaşadığı toplumun kalıplarına uygun davranan kadınlar 'kadınsı', bu yönde davranan erkekler de 'erkeksi' olarak adlandırılmaktadır. Uzun yıllar boyunca, kadınsılık ve erkeksilik tek bir boyutun iki uç noktası olarak değerlendirilmiştir. Bem,^{1,2} bir bireyin ya kadınsı, ya da erkeksi olabileceğini öne süren bu yaklaşıma karşı çıkarak 'androjenlik' kavramını gündeme getirmiştir.^{3,4} Bem'in görüşleri, kadınsılık ve erkeksiliğin tek değil 'iki ayrı boyut' oluşu üzerine kuruludur. Bireylerin cinsiyet rolü yönelimleri, bu iki ayrı boyuttaki niteliklere sahip oluş düzeyleri dikkate alınarak belirlenmekte, bir erkek sadece erkeksi değil, aynı zamanda bazı kadınsı özelliklere; bir kadın da kadınsılığın yanında erkeksi özelliklere sahip olabilmektedir. Bu yaklaşımda, çok sayıda kadınsı, az sayıda erkeksi özelliğe sahip olan bireyler kadınsı; çok sayıda erkeksi, az sayıda kadınsı özelliğe sahip olanlar erkeksi; hem kadınsı hem de erkeksi özelliklere yüksek düzeyde sahip olan bireylerse androjen olarak tanımlanmaktadır.

Bem'in çalışmalarının ardından androjenliği konu alan birçok araştırma yapılmıştır.⁷⁻¹⁴ Bu araştırmalar, androjen bireylerin diğer bireylerden daha yüksek benlik saygısına, olumlu bir kimliğe, davranışsal esneklik ve uyum becerisine sahip olduklarını, ruh sağlıklarının, iyilik durumlarının daha yüksek olduğunu ve daha mutlu insanlar olduklarını göstermektedir.

Bem'in etkisiyle hız kazanan bu araştırmalarda yaygın olarak kullanılan iki ölçek vardır: Bem Cinsiyet Rolü Ölçeği¹⁵ (BCRÖ, Bem Sex Role Inventory) ve Kişisel Yüklemeler Ölçeği¹⁶ (KYÖ, Personal Attributes Questionnaire). Bu ölçeklerin kullanımına dayalı araştırma eğilimi, son yıllarda birçok eleştiriye uğramakta, androjenlikle ilgili çalışmalar farklı yaklaşımlar temelinde yeniden ele alınmaktadır.

BCRÖ'nün kullanıldığı çalışmalarda androjen olarak sınıflandırılanların sahip olduğu belirtilen ruhsal avantajların, kadınsılık ve erkeksilik puanlarının yüksekliğini ve ikisi arasındaki dengeyi anlatan androjenlikten çok 'erkeksi' niteliklerle ilişkili olduğu öne sürülmüştür.¹⁷⁻¹⁹ Spence ve Buckner²⁰ androjenliğin kadınsılık/erkeksilik

kavramları yardımıyla tanımlanmasını 'cinsiyet ayrımını vurguladığı' için uygun bulmamaktadırlar. Oysa androjenlik kadınsı ve erkeğin eşitliğini anımsatan ve fırsat eşitliğini yüreklendiren bir kavramdır.²¹ Spence²² yaklaşıma farklı bir eleştiri getirmiş, bu ölçeklerin kadınsılık ve erkeksiliği değil, 'davranışsal eğilimleri' ölçtüğünü öne sürmüştür. İki ölçeğin de birer kendini değerlendirme ölçeği olması, dolayısıyla bu gruptaki ölçeklere getirilen temel eleştirilere hedef olması kaçınılmazdır.

Öte yandan, kadınsı niteliklerin çoğu (ör., duygusal, bağımlı) toplumsal beğenilirliği düşük olan niteliklerdir. Dolayısıyla, erkeksi niteliklerin daha yüksek toplumsal beğenilirliğe sahip oluşu yüksek özgüven ve benlik saygısına da beraberinde getirmektedir. Ancak ne tüm erkeksi nitelikler olumlu, ne de tüm kadınsı özellikler olumsuzdur. Kadınlar da erkekler de birçok olumlu ve olumsuz nitelik taşımaktadırlar. Bu durum, araştırmacıları androjenlik kavramını yeniden ele almaya itmiş; olumlu erkeksilik, olumsuz erkeksilik, olumlu kadınsılık ve olumsuz kadınsılık boyutları gündeme gelmiştir.²⁴ Kendine güvenen, güçlü gibi nitelikler 'olumlu erkeksi'; kavgacı, küfürbaz gibi nitelikler 'olumsuz erkeksi' olarak sınıflandırılmaya başlanmıştır. Benzer şekilde duyarlı, özverili gibi nitelikler 'olumlu kadınsı'; bağımlı, güçsüz gibi nitelikler 'olumsuz kadınsı' özellikler grubundadır. Bütün olarak değerlendirildiğinde, karşımıza olumlu erkeksi, olumsuz erkeksi, olumlu kadınsı, olumsuz kadınsı, olumlu androjen ve olumsuz androjen şeklinde bir sınıflandırma çıkmaktadır. Spence ve arkadaşlarının⁵ vurgusuyla başlayan bu yaklaşım birçok araştırmacı tarafından benimsenmiştir.^{23,24,26}

Bu yaklaşım çerçevesinde kullanılan iki ölçek vardır: Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeği⁵ (GKYÖ, Extended Personal Attributes Questionnaire) ile Avustralya Cinsiyet Rolü Ölçeği²⁷ (Australian Sex Role Scale). Bu ölçekler katılımcıları olumlu erkeksi, olumlu kadınsı, olumsuz erkeksi ve olumsuz kadınsı olarak sınıflandırmaktadır. Oysa bir birey, bunların dışında, olumlu androjen ve olumsuz androjen de olabilir. Woodhill ve Samuels²¹ GKYÖ'nün olumlu ve olumsuz androjenliği ölçmek amacıyla da kullanılabileceğini öne sürmektedirler. Bu durum ölçeği yıllar sonra daha da önemli bir konuma getirmiştir.

Tüm dünyada yaygın olarak kullanılan GKYÖ⁵, KYÖ'nün¹⁶ genişletilmiş sürümüdür. KYÖ'nün sadece olumlu kadınsı ve olumlu erkeksi kişilik özelliklerini içeren 24 maddesinin yanında, 16 olumsuz niteliği de içeren ölçek 40 maddeden

oluşmaktadır. Beşli Likert tipi bir ölçek olan GKYÖ, olumlu kadınsılık, olumlu erkeksilik, erkeksilik-kadınsılık, olumsuz erkeksilik, olumsuz kadınsılık-sözel, olumsuz kadınsılık-ilişkisel olmak üzere altı faktör içermektedir.

Ölçeğin özgün formunun psikometrik özelliklerini inceleyen araştırmalar, özgün formun yapısının gücünü destekleyen bulgular ortaya koymuştur.^{28,29} Özgün çalışmada ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu, alt ölçeklerin Cronbach alfa değerlerinin 0.73-0.85 arasında değiştiği belirtilmiştir. Ölçek birçok dile uyarlanmıştır.^{27,30}

Kadına yönelik ayrımcılık, şiddet, kadın istihdamı ve kız çocuklarının eğitim olanaklarından yararlanmaları tüm dünyada hala önemli toplumsal sorunların başında yer almaktadır. Cinsiyet rolleri ve androjenlikle ilgili çalışmalar Türkiye’de toplumsal, ruhsal ve eğitimsel açıdan önemli bir yere sahiptir. Bu konuda yapılacak olan araştırmalarda kullanılmak ve kültürlerarası karşılaştırmalar yapabilmek amacıyla GKYÖ⁵ ve benzeri ölçeklerin uyarlama çalışmalarının yapılması önemlidir. Bu bağlamda, bu çalışmanın amaçları aşağıdaki şekilde sıralanabilir. Ölçeğin:

1. Türkçe formunun oluşturulması,
2. Faktör yapısının belirlenmesi,
3. İç tutarlılık, test-tekrar test güvenilirliği ve madde toplam korelasyonlarının belirlenmesi,
4. Ölçüt geçerliliğinin belirlenmesi.

YÖNTEM

Örneklem

Örneklemi Ankara Üniversitesi (s=91), Hacettepe Üniversitesi (s=89) ve Başkent Üniversitesi’nde (s=160) öğrenim görmekte olan 340 (140 erkek, 200 kadın) öğrenci oluşturmuştur. Katılımcıların yaşları 17-26 arasında değişmektedir (21.37±2.25). Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan gerekli izin alınmış, yönergede katılımcılara çalışmanın amacı açıklanmış, uygulama gönüllülük temelinde gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılardan 81’i (37 erkek, 44 kadın) test-tekrar test geçerliliğini belirlemek üzere dört hafta arayla ölçeği yeniden doldurmuşlardır. Yaşları 18-23 arasında değişmektedir (20.10±1.21).

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesine ilişkin farklı yaklaşımlar vardır.³³⁻³⁵ Gorsuch³⁷ faktör analizi için 100 katılımcının yeterli olabileceğini, Goldberg ve Digman³⁸ bu sayının 500-1000 arasında olması gerektiğini savunmaktadır. Comrey ve Lee³⁹ 100 katılımcının zayıf, 200’ün orta,

300’ün iyi, 500’ün çok iyi ve 1000’in mükemmel olduğunu belirtmiştir. Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında genel eğilimin madde sayısının en az beş katı, idealinise 10 katına yakın olmasının yaygın olarak benimsenen bir yönelim olduğu görülmektedir.^{34,36} Bu çalışmada, ölçeğin 40 maddeden oluştuğu düşünüldüğünde, örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu söylenebilir.

İşlem

Katılımcılara, Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeği⁵ ve Bem Cinsiyet Rolü Ölçeğinin Türkçe sürümü⁶ ders sırasında uygulanmıştır. Test-tekrar test güvenilirliğini belirlemek amacıyla 81 öğrenciye dört hafta arayla GKYÖ yeniden uygulanmıştır. Bu çalışma grubu, Başkent Üniversitesi’nde ilk uygulamaya katılan katılımcılar (s=160) arasından ikinci uygulamaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerden oluşmaktadır.

Veri toplama araçları

Öncelikle GKYÖ⁵ iki sosyal psikolog ve bir yabancı dil uzmanı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Ardından, bu üç çeviride ortak olan ve olmayan maddeler biraraya getirilmiş, üç bağımsız yargıcın özgün formla yaptıkları karşılaştırma sonunda getirdikleri öneriler doğrultusunda düzeltmeler yapılmıştır. Bu metin, özgün formu bilmeyen bir çevirmen tarafından İngilizceye geri çevrilmiş, geri çevrilen İngilizce ölçek ile özgün ölçeğin uygunluğu belirlendikten sonra Türkçe form elde edilmiştir.

Ölçek olumlu kadınsılık, olumlu erkeksilik, erkeksilik-kadınsılık, olumsuz erkeksilik, olumsuz kadınsılık-sözel ve olumsuz kadınsılık-ilişkisel olmak üzere altı faktör içermekte; alt ölçeklerin içerdiği maddelerden elde edilen puanlar toplanarak hangi boyuttan kaç puan alındığı belirlenmektedir. İki uçlu bir yapıya sahip olan ölçek, beş dereceli bir kendini değerlendirme ölçeğidir (ör., hiç bağımsız değil-çok bağımlı, hiç duygusal değil-çok duygusal). Özgün form hakkında giriş bölümünde ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Katılımcılardan, GKYÖ’nün ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla BCRÖ’yü⁶ doldurmaları istenmiştir. Ölçek yedi dereceli bir kendini değerlendirme ölçeğidir³¹ (1: Bana göre hiçbir zaman doğru değil, 7: Bana göre her zaman doğru). Kadınsılık, erkeksilik ve sosyal beğenirlik olmak üzere üç alt ölçek içeren (toplam 60 madde) ölçeğin, cinsiyet açısından tümüyle nötr olan Sosyal Beğenirlik Ölçeği bu çalışmada kullanılmamıştır. Katılımcıların alt ölçeklerden aldıkları puanlar ayrı ayrı toplanmakta ve toplam puan madde sayısına bölünerek kadınsılık ve erkeksilik puanlarına ulaşılmaktadır. Ölçeğin Türkçe

formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Kavuncu³¹ ve Dökmen^{6,32} tarafından yapılmıştır. Kavuncu'nun³¹ bulgularına göre kadınsılık ölçeğinin güvenilirlik katsayısı 0.75, erkeksilik ölçeğininin güvenilirlik katsayısı 0.87'dir. Dökmen⁶ ölçeğin ölçüt geçerliliğini belirlemek amacı ile Kandiyoti'nin Cinsiyet Rollerini ile İlgili Kalıp Yargı Ölçeğini kullanmış, iki ölçeğin kadınsılık ve erkeksilik alt ölçekleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler bulmuştur (Kadınsılık için, $r=0.51$, $p<0.05$; erkeksilik için $r=0.63$, $p<0.05$).

Verilerin analizi

Verilerin analizi SPSS 17.0 programı ile yapılmış, istatistiksel anlamlılık düzeyi olarak $p<0.05$ değeri kabul edilmiştir. Yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla açıklayıcı faktör analizi (exploratory factor analysis) ve temel bileşenler yöntemi ile varimax rotasyonu kullanılmıştır. Güvenilirlik çalışmaları kapsamında, iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve test-tekrar test güvenilirliği belirlenmiştir. Ayrıca madde-toplam korelasyonları ve madde çıkınca alfa değerleri hesaplanmıştır.

BULGULAR

Faktör yapısı

Verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin Testi (KMO) ve Barlett Küresellik Testi (BKT) ile sınanmıştır. KMO değerinin 0.883 olduğu görülmüştür. Literatüre göre KMO değeri 0.60 orta, 0.70 iyi, 0.80 çok iyi, 0.90 mükemmel olarak kabul edilmektedir.⁴⁰ BKT sonucunda elde edilen ki-kare değeri istatistiksel açıdan anlamlıdır ($\chi^2(780)=3870.71$; $p<0.01$).

GKYÖ'nün faktör yapısını belirlemek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi ve temel bileşenler yöntemi ile varimax rotasyonu kullanılmış, özdeğeri 1'in üzerinde olan faktörler ve faktör yükleri 0.30'un üzerinde olan maddeler temel alınmıştır. Kalayıcı⁴¹ 350 ve üzerindeki katılımcı sayısı için faktör ağırlığının 0.30 ve üzerinde olması gerektiğini belirtmektedir. Bu koşul sağlanamadığında yaygın olarak sınır 0.40 olarak belirlenmektedir. Bu çalışmada faktör ağırlığı katılımcı sayısının 350'ye oldukça yakın olması nedeniyle ($s=340$) 0.30 olarak kabul edilmiştir (yalnız iki madde [baskıya karşı dayanıklı ve başkalarına hizmet etmeyi seven] 0.30-0.40 aralığında faktör yüküne sahiptir).

Elde edilen bulgular Spence ve arkadaşlarının bulgularıyla örtüşmektedir. Ölçeğin Türkçe formu özgün form gibi altı faktörlü bir yapıya sahip olup, varyansın %46.10'unu açıklamaktadır (1. Faktör: %9.53, 2. Faktör: %8.50, 3. Faktör:

%8.40, 4. Faktör: %7.32, 5. Faktör: %6.85, 6. Faktör: %5.54). Bu faktörler (Tablo 1) özgün ölçekte olduğu gibi: (a) olumsuz erkeksi (1., 6., 10., 19., 21. ve 23. maddeler); b) olumlu kadınsı (3., 7., 8., 9., 12., 13., 20. ve 22. maddeler); c) kadınsı-erkeksi (4., 31., 34., 35., 36., 37., 38., 39. ve 40. maddeler); d) olumlu erkeksi (15., 2., 5., 11., 14., 16., 17., 18. ve 24. maddeler); e) olumsuz kadınsı-sözel (26., 27., 28. ve 29. maddeler) ve olumsuz kadınsı-ilişkisel (25., 33., 30. ve 32. maddeler) şeklinde adlandırılmıştır. Ayrıca 25., 32., ve 33. maddeler ters puanlanmaktadır. Özgün ölçekten farklı olarak, 31. madde (başkalarına hizmet etmeyi seven) olumsuz kadınsı-ilişkisel yerine kadınsı-erkeksi faktörü altında; 15. madde (hırslı) olumsuz erkeksi yerine olumlu erkeksi faktörü altında; 25. madde (ilke sahibi olmayan) da olumsuz erkeksi yerine olumsuz kadınsı-ilişkisel faktörü altında yer almıştır. Faktör yükleri Tablo 1'de verilmiştir.

Analizler sonucunda çoğu alt ölçek arasında anlamlı ilişkiler olduğu, sadece 'olumsuz kadınsı-sözel' alt ölçeği ile 'olumlu kadınsılık' alt ölçeği ve 'kadınsılık-erkeksilik' alt ölçeği ile 'olumsuz erkeksilik' alt ölçekleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir (Tablo 2).

Analizler, yalnız olumsuz kadınsı-ilişkisel alt ölçeğinde cinsiyet farklılığının olmadığını ($F(1,339)=3.86$, $p<0.001$), diğer alt ölçeklerde kadınlarla erkeklerin puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir (Tablo 3). Erkekler olumlu erkeksilik (27.84 ± 5.04), olumsuz erkeksilik (19.96 ± 3.82) alt ölçeklerinden kadınlardan; kadınlar olumlu kadınsılık (31.03 ± 4.12), erkeksilik-kadınsılık (24.34 ± 4.14), olumsuz kadınsı-sözel (31.03 ± 4.12) alt ölçeklerinden erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek puan almışlardır.

Güvenilirlik bulguları

Ölçeğin güvenilirliği iç tutarlılık katsayısının hesaplanması, test-tekrar test güvenilirliği ve madde-toplam korelasyonlarının belirlenmesi yoluyla ölçülmüştür. Her faktörün iç tutarlılığı Cronbach alfa katsayısı hesaplanarak belirlenmiştir. Altı faktörün de iç tutarlılığının yeterli olduğu, ancak tüm değerlerin 0.01 düzeyinde anlamlı olmasının yanında, özellikle üç alt ölçekteki alfa değerlerinin düşük olduğu görülmektedir (Tablo 4). Elde edilen alfa değerleri; tüm ölçek için 0.76 iken, olumlu erkeksilik için 0.74, olumlu kadınsılık için 0.72, kadınsılık-erkeksilik için 0.53, olumsuz erkeksilik için 0.51, olumsuz kadınsı-sözel için 0.67, olumsuz kadınsı-ilişkisel için 0.53'tür.

64 Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeğinin Türkçe Formunun geçerlilik ve güvenilirlik ...

Tablo 1. Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeğinin faktör yapısı ve faktör yükleri (s=340)

Maddeler	Faktör Yükleri					
	Faktör 1 (E-)	Faktör 2 (K+)	Faktör 3 (E-K)	Faktör 4 (E+)	Faktör 5 (Ks-)	Faktör 6 (Ki-)
Faktör 1: E- (olumsuz erkeksi)						
1. Kibirli	0.58					
6. Bencil	0.59					
10. Kendisiyle övünen	0.49					
19. Diktatör	0.51					
21. Şüpheli	0.51					
23. Düşmanlık duyguları güçlü	0.59					
Faktör 2: K+ (olumlu kadını)						
3. Duygusal		0.60				
7. Kendisini kolaylıkla başkalarına adayan		0.45				
8. Kibar		0.61				
9. Yardımsever		0.54				
12. Nazik		0.66				
13. Başkalarının duygularının farkında olan		0.60				
20. Anlayışlı		0.53				
22. Sıcak, samimi		0.42				
Faktör 3: E-K (erkeksi-kadını)						
4. Başat, baskın			0.51			
31. Başkalarına hizmet etmeyi seven			0.38			
34. Saldırgan			0.56			
35. Kolaylıkla ağlayan			0.68			
36. Materyalist			0.63			
37. Kriz anında kolay paniğe kapılan			0.43			
38. Onaylanma ihtiyacı yüksek			0.47			
39. Güvenlik ve korunma ihtiyacı yüksek			0.54			
40. Duyguları kolaylıkla incinen			0.60			
Faktör 4: E+ (olumlu erkeksi)						
15. Hırslı				0.66		
2. Bağımsız				0.46		
5. Aktif				0.58		
11. Yarışmacı				0.59		
14. Kolay karar alabilen				0.53		
16. Kolay kolay pes etmeyen				0.68		
17. Kendine güvenen				0.72		
18. Kendini üstün algılayan				0.50		
24. Baskıya karşı dayanıklı				0.35		
Faktör 5: Ks- (olumsuz kadını sözel)						
26. Mızımız					0.75	
27. Sürekli sızlanan					0.82	
28. Dırdırcı					0.71	
29. Ayrıntıcı, zor beğenen					0.40	
Faktör 6: Ki- (olumsuz kadını ilişkisel)						
25. Prensip sahibi olmayana						0.63
33. İradesiz ^a						0.66
30. Kendini değersiz gören, küçümseyen						0.56
32. Saf, kolay kandırılabilen ^a						0.62

^a Bu maddeler ters puanlanmıştır.

Test-tekrar test güvenilirliğini belirlemek için, 81 katılımcıya (37 erkek, 44 kadın) dört hafta sonra yeniden GKYÖ uygulanmıştır. Bu gruptaki katı-

lımcıların yaşları 18-23 arasında değişmektedir (20.10±1.21). Test-tekrar test korelasyonu katsayıları sırasıyla şu şekildedir: Olumlu erkeksilik

Tablo 2. Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeğinin alt ölçekleri arasındaki korelasyonlar* (s=340)

	E+	K+	E-	E-K	Ks-	Ki-
E+	1	0.21**	0.20**	-0.29**	-0.18**	-0.40**
K+	0.21**	1	-0.20**	0.29**	-0.03	-0.13***
E-	0.20**	-0.20**	1	0.10	0.37**	0.17**
E-K	-0.29**	0.29**	0.10	1	0.43**	0.34**
Ks-	-0.18**	-0.03	0.37**	0.43**	1	0.25***
Ki-	-0.40**	-0.13**	0.17**	0.34**	0.25**	1

* Tüm korelasyonlar için, ** $p<0.01$; *** $p<0.05$

Tablo 3. Kadın ve erkek katılımcıların Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeğinin alt ölçek puanları (s=340)

Alt ölçekler	Erkek (s=140) Ort.±SS	Kadın (s=200) Ort.±SS	t
E+	27.84±5.04	25.52±4.44	4.63*
K+	28.67±4.12	31.03±4.65	4.73*
E-	19.96±3.82	19.13±3.73	1.97**
E-K	21.29±4.42	24.34±4.14	6.27*
Ks-	9.89±2.67	31.03±4.12	4.92*
Ki-	13.47±2.88	13.68±2.56	0.70

* $p<0.001$; ** $p<0.05$

Tablo 4. Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeğinin güvenilirlik katsayıları ve ortalama değerleri (s=340)

Alt ölçekler	Cronbach α	Ort.±SS
E+	0.74	26.47±4.81
K+	0.72	30.10±4.46
E-K	0.53	23.05±4.53
E-	0.51	19.42±3.77
Ks-	0.53	20.46±3.07
Ki-	0.67	13.58±2.71
Toplam puan	0.76	122.45±11.50

alt ölçeği için 0.67, olumlu kadınsılık alt ölçeği için 0.99, kadınsılık-erkeksilik alt ölçeği için 0.75, olumsuz erkeksilik alt ölçeği için 0.71, olumsuz kadınsı-sözel için 0.73, olumsuz erkeksi-ilişkisel için 0.68 ve tüm ölçek için 0.86.

Aynı zamanda GKYÖ'nün düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları ve madde çıkarılınca Cronbach alfa değerleri hesaplanmıştır (Tablo 5). Madde-toplam korelasyonları 0.34-0.65, madde çıkarılınca Cronbach alfa değerleri 0.62-0.67 arasındadır. Bu katsayılar 0.30'un üzerindedir ve ilgili maddelerin bireyleri ölçülen özellik

açısından iyi derecede ayırt ettiğine işaret etmektedir.⁴²

Ölçüt geçerliliği

Ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla, BCRÖ'nün Türkçe formu⁶ kullanılmıştır. BCRÖ'nün kadınsılık alt ölçeği ile GKYÖ'nün altı alt ölçeği (olumlu erkeksilik, olumlu kadınsılık, erkeksilik-kadınsılık, olumsuz erkeksilik, olumsuz kadınsı-ilişkisel, olumsuz kadınsı-sözel) arasındaki korelasyon katsayıları sırasıyla şöyledir: 0.11, 0.59, 0.27, 0.19, 0.24 ve 0.22. BCRÖ'nün erkeksilik alt ölçeğinin, aynı sırayla GKYÖ alt ölçekleriyle korelasyonları şu şekildedir: 0.61, 0.12, 0.29, 0.19, -0.15 ve -0.32. Tüm değerler 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Özellikle iki ölçeğin kadınsılık ve erkeksilik alt ölçekleri arasında, ölçüt geçerliliğini doğrular nitelikte korelasyonlar olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı, GKYÖ'nün Türkçe formunu oluşturarak geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yapmaktır.

Faktör analizi öncesinde yapılan çözümlenmeler sonucunda KMO değerinin 0.88 olduğu; BKT

Anadolu Psikiyatri Derg 2016; 17(Ek.1):60-68

Tablo 5. Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeğinin madde-toplam korelasyonları ve madde çıkarılınca Cronbach alfa değerleri

Madde no	Madde-toplam korelasyonu	Madde çıkarılınca Cronbach alfa
1	0.467	0.623
2	0.335	0.661
3	0.530	0.640
4	0.459	0.659
5	0.497	0.650
6	0.496	0.659
7	0.458	0.650
8	0.583	0.652
9	0.423	0.658
10	0.454	0.650
11	0.615	0.651
12	0.635	0.649
13	0.517	0.650
14	0.462	0.673
15	0.659	0.649
16	0.531	0.659
17	0.647	0.655
18	0.559	0.654
19	0.469	0.650
20	0.527	0.664
21	0.385	0.652
22	0.493	0.650
23	0.478	0.648
24	0.360	0.672
25	0.455	0.657
26	0.737	0.649
27	0.771	0.642
28	0.561	0.644
29	0.357	0.653
30	0.540	0.664
31	0.434	0.657
32	0.462	0.668
33	0.411	0.670
34	0.537	0.660
35	0.509	0.647
36	0.362	0.670
37	0.381	0.651
38	0.399	0.649
39	0.479	0.653
40	0.598	0.640

sonucunda ulaşılan ki-kare değerinin 0.01 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($\chi^2_{(780)}=3870.71$). Bu değerler ölçeğin faktör analizi yapmaya uygun olduğunu göstermektedir.⁴⁰ Açıklayıcı faktör analizi sonucunda Türkçe formun, özgün form gibi altı faktörlü bir yapısının olduğu görülmüştür.

Türkçe formun güvenilirliğini belirlemek amacıyla iç tutarlılık hesaplanmış ve test-tekerrar test güvenilirliğine bakılmıştır. Cronbach alfa iç tutar-

lılık katsayısı tüm ölçek için 0.76, olumlu erkek-silik için 0.74, olumlu kadınsılık için 0.72, kadınsılık-erkek-silik için 0.53, olumsuz erkek-silik için 0.51, olumsuz kadınsı-sözel için 0.67, olumsuz kadınsı-ilişkisel için 0.53'dür. Bu bulgular, Spence ve arkadaşlarının¹ bulgularıyla benzer niteliktedir. Helmreich ve arkadaşları²⁹ da benzer sonuçlara ulaşmış, olumlu kadınsılık alt ölçeği için 0.75, olumlu erkek-silik alt ölçeği için de 0.74 alfa değeri bulmuşlardır. Güvenilirlik katsayısının 1'e yaklaşmasıyla ölçeğin güvenilirliğinin arttığı bilinmektedir. Genel olarak, 0.50'nin altında olan güvenilirlik katsayısı düşük, 0.50-0.80 arası orta, 0.80'in üstü yüksek olarak değerlendirilmektedir.⁴⁵ Bu doğrultuda, ulaşılan Cronbach alfa katsayılarının tüm ölçek, olumlu erkek-silik alt ölçeği ve olumlu kadınsılık alt ölçeği dikkate alındığında orta düzeyde güvenilir olduğu görülmektedir. Ancak, kadınsılık-erkek-silik, olumsuz erkek-silik ve olumsuz kadınsı-ilişkisel alt ölçeklerin Cronbach alfa değerleri 0.50'nin üstünde olmakla beraber düşüktür. Katsayılar topluca değerlendirildiğinde GKYÖ'nün düşük, ancak araştırmalarda kullanılabilir sınırlarda güvenilir olduğu öne sürülebilir. Ancak, güvenilirliğin düşük olduğu ölçeklerde I. tip hata ve II. tip hata yapma olasılığının artacağı, bunun da standart hatanın artmasına yol açarak bulguların yorumlanmasını güçleştireceği dikkate alınmalıdır. Daha heterojen ve büyük bir örnekleme ölçeğinin güvenilirliğinin yeniden sınanması çözüm olabilir. Bu değerler, alt ölçeklerdeki madde sayısının azlığıyla da ilişkilendirilebilir. Madde sayısı az olan ölçeklerde katsayının da düştüğü bilinmektedir.³⁶ Ayrıca, ölçeğin (toplam puan çerçevesinde) test-tekerrar test güvenilirliği yüksektir ($r=0.86$), bu da ölçeğin bir bütün olarak zaman içinde tutarlı bir ölçüm yaptığını göstermektedir.

Ölçüt geçerliliğini belirlemek için ölçeğin BCRÖ ile korelasyonuna bakılmış, iki ölçeğin alt ölçekleri arasında, beklenen yönde anlamlı ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. Kadınlarla erkekler arasında olumsuz kadınsı-ilişkisel alt ölçeği dışında tüm alt ölçeklerde anlamlı düzeyde, beklenen yönde cinsiyet farklılıkları olduğu görülmüştür. Olumsuz kadınsı-ilişkisel alt ölçeği tüm örneklemin en düşük puan elde ettiği alt ölçektir; bu durum, alt ölçekte yer alan özelliklerin (ör., iradesiz) düşük sosyal beğenilirliğe sahip olması ile ilişkilendirilebilir.

Özetle, bu çalışmada elde edilen bulgulara göre, GKYÖ'nün Türkçe formu özgün formun altı faktörlü yapısını temsil eder niteliktedir. Bu çalışma, Türkçe formun belirli sınırlar içinde geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın genellenabilirliği açısından sınırlılıkları vardır. Daha büyük örnekleme sahip, üniversite öğrencileri dışındaki katılımcıları da kapsayan bir örnekleme başka çalışmalar yapılabilir. Çalışmanın, cinsiyet rolleri ve olumlu/olumsuz androjenlikle ilgili Türkçe ölçek açığını kapatabileceği düşünülmektedir. Androjenliğin birçok olumlu nitelik ve ruh sağlığıyla ilişkisi olduğu bilinmektedir, ancak tam aksi sonuçlar ortaya koyan araştırmalar ve ulaşılan çelişkili bulgular, olumlu ve olumsuz androjenlik ayrımı kapsamında yeniden değerlendirilmelidir.

Bu çalışma, androjenliğin olumlu ve olumsuz

şeklinde ayrılmasının önemi ve bu ayrım gözetilerek, Türk kültüründe cinsiyet rolü yönelimi, gelişimi, toplumsallaşması ve ruh sağlığındaki yeri üzerine yapılacak klinik ve kuramsal çalışmaların yapılması açısından bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu ve benzeri, dünyada yaygın olarak kullanılan ölçeklere ilişkin uyarlama çalışmalarının yapılması, kültürlerarası karşılaştırmalar yapabilmek açısından önemlidir. Diğer yandan, bu tür uyarlama çalışmaları, bu ölçeklerle yeni araştırmalar yapmak için bir olanak sunabilir, kültüre özgü yeni ölçekler geliştirmek için de bir basamak olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

1. Bem S. Sex role adaptability: One consequence of psychological androgyny. *J Pers Soc Psychol* 1975; 31:634-643.
2. Bem S. Theory and measurement of androgyny: A reply to the Pedhauzer-Tetenbaum and Locksley-Colten critiques. *J Pers Soc Psychol* 1979; 37:1047-1054.
3. Bem SL. Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychol Rev* 1981; 88:354-364.
4. Bem SL. Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-aschematic children in a gender-schematic society. *Journal of Women in Culture and Society* 1983; 8:598-616.
5. Spence JT, Helmreich RL, Holahan CK. Negative and positive components of psychological masculinity and femininity and their relationships to self-reports of neurotic and acting out behaviors. *J Pers Soc Psychol* 1979; 37:1673-1682.
6. Dökmen Z. Bem Cinsiyet Rolü Envanteri'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 1991; 35(1):81-89.
7. Cheng C. Processes underlying gender-role flexibility: Do androgynous individuals know more or know how to cope? *J Pers* 2005; 73:645-674.
8. DeLucia JL. Gender role identity and dating behavior: What is the relationship. *Sex Roles* 1987; 17:153-161.
9. Flaherty J, Dusek J. An investigation of the relationship between psychological androgyny and component of self-concept. *J Pers Soc Psychol* 1980; 38:984-992.
10. Gianakos I. Gender roles and coping with work stress. *Sex Roles* 2000; 42:1059-1079.
11. Lundy A, Rosenberg JA. Androgyny, masculinity, and self-esteem. *Soc Behav Pers* 1987; 15:91-95.
12. O'Heron CA, Orlofsky JL. Stereotypic and nonstereotypic sex role trait and behavior orientations, gender identity, and psychological adjustment. *J Pers Soc Psychol* 1990; 58:134-143
13. Orlofsky JL. Sex-role orientation, identity formation, and self-esteem in college men and women. *Sex Roles* 1977; 6:561-575.
14. Skoe EEA, Cumberland, A, Eisenberg N, Hansen K, Perry J. The influences of sex and gender-role identity on moral cognition and prosocial personality traits. *Sex Roles* 2002; 46:295-309.
15. Bem SL. The measurement of psychological androgyny. *J Consult Clin Psych* 1974; 42:155-162.
16. Spence JT, Helmreich R, Stapp J. Ratings of self and peers on sex role attributes and their relation to self-esteem and conceptions of masculinity and femininity. *J Pers Soc Psychol* 1975; 32(1): 29-39.
17. Cook EP. *Psychological Androgyny*. New York: Pergamon Press, 1985.
18. Kopper B, Epperson D. The experience and expression of anger: Relationships with gender, gender role socialization, depression, and mental health functioning. *J Consult Psychol* 1996; 43(2):158-165.
19. Whitley B. Sex role orientation and self esteem: A critical meta-analytic review. *J Pers Soc Psychol* 1983; 44:773-786.
20. Spence JT, Buckner CE. Instrumental and expressive traits, trait stereotypes, and sexist attitudes: what do they signify? *Psychol Women Quart* 2000; 24:44-62.
21. Woodhill BM, Samuels CA. Desirable and undesirable androgyny: A prescription for the twenty-first century. *J Gender Stud* 2004; 13:15-28.
22. Spence JT. *Thirty Years of Gender Research: A Personal Chronicle*. WB Swann, JH Langolis, LA Gilbert (Eds.), *Sexism and Stereotypes in Modern Society: The Gender Science of Janet Taylor Spence*, Washington DC: APA, p.35-42.

23. Woodhill BM, Samuels CA. Positive and negative androgyny and their relationship with psychological health and well-being. *Sex Roles* 2003; 48:555-565.
24. Ricciardelli LA, Williams RJ. Desirable and undesirable gender traits in three behavioral domains. *Sex Roles* 1995; 33:637-655.
25. Desrochers S. What types of men are most attractive and most repulsive to women? *Sex Roles* 1995, 32:375-392.
26. Russell G, Antill JK. An Australian sex-role scale: Additional psychometric data and correlations with self-esteem. *Aust Psychol* 1984; 19:13-18.
27. Antill JK, Cunningham JD, Russell G, Thompson NL. An Australian sex-role scale. *Aust J Psychol* 1981; 33:169-183.
28. Helmreich RL, Sawin LL ve Carsrud AL. The honeymoon effect in job performance: Temporal increases in the predictive power of achievement motivation. *J Appl Psychol* 1986; 71:185-188.
29. Helmreich RL, Spence JT, Wilhelm JA. A psychometric analysis of the personal attributes questionnaire. *Sex Roles* 1981; 7(11):1097-108.
30. Runge TE, Frey D, Gollwitzer PM, Helmreich RL, Spence JT. Masculine (instrumental) and feminine (expressive) traits. A comparison between students in the United States and West Germany. *J Cross-Cult Psychol* 1981; 12:142-162.
31. Kavuncu AN. Bem Cinsiyet Rolü Envanteri'nin Türk Toplumuna Uyarlama Çalışması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987.
32. Dökmen ZY. Bem Cinsiyet Rolü Envanteri kadınsılık ve erkeklik ölçekleri Türkçe formunun psikometrik özellikleri. *Kriz Dergisi* 1999; 7:27-40.
33. Guilford JP. *Psychometric Methods*. New York: McGraw Hill, 1954.
34. Nunnally JC. *Psychometric Theory*. New York: McGraw Hill, 1978.
35. Aleamoni LM. The relation of sample size to the number of variables in using factor analysis techniques. *Educ Psychol Meas* 1976; 36:879-883.
36. Tavşancıl E. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2002.
37. Gorsuch RL. *Factor Analysis*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1983.
38. Goldberg LW, Digman JM. *Revealing Structure in The Data: Principles of Exploratory Factor Analysis*. S Strack, M Lorr (Eds.), *Differentiating Normal and Abnormal Personality*, New York: Springer, 1994, p.216-242.
39. Comrey AL, Lee HB. *A First Course in Factor Analysis*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1992.
40. Bryman A, Cramer, D. *Quantitative Data Analysis with SPSS 12 and 13, A Guide for Social Scientists*, East Sussex: Routledge, 2005.
41. Kalaycı Ş. *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayınevi, 2005.
42. Büyüköztürk Ş. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi, 2012.
43. Trillo VM, Redondo LM. The role of gender identity in adolescents's antisocial behavior. *Psicothema* 2013; 25(4):507-513.
44. McMullin D, Wirth RJ, White JW. The impact of sexual victimization on personality: A longitudinal study of gendered attributes. *Sex Roles* 2007; 56(7):403-414.
45. Salvucci S, Walter E, Conley V, Fink S, Saba M. *Measurement Error Studies at The National Center for Education Statistics (NCES)*, Washington D.C.: U.S. Department of Education, 1997.